

**БАЛА БАКЧА МЕНЕН ҮЙ-БҮЛӨНҮН ОРТОСУНДАГЫ
КЫЗМАТТАШТЫКТЫН ПСИХОЛОГИЯЛЫК-ПЕДАГОГИКАЛЫК
НЕГИЗДЕРИ**

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОТРУДНИЧЕСТВА
ДЕТСКОГО САДА И СЕМЬИ**

**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF COOPERATION IN
KINDERGARTEN AND FAMILY**

***Аннотация.** Макалa мектепке чейинки билим берүү уюмдарынын педагогдору менен ата-энелердин өз ара аракеттенүүсүнүн уюштуруучулук-педагогикалык шарттары саналат.*

***Аннотация.** В статье рассмотрены организационно-педагогические условия взаимодействия педагогов и родителей дошкольных образовательных организаций.*

***Abstract.** Organizational and pedagogical conditions of interaction between teachers and parents of preschool educational organizations are considered in the article.*

***Түйүндүү сөздөр:** Үй бүлө, ата эне, ата энелердин мамилеси, өз ара аракеттенүүсү, бала бакча, үй бүлөдө баарлашуу.*

***Ключевые слова:** Семья, родители, взаимоотношения родителей, взаимодействие, детский сад, семейное общение.*

***Key words:** Family, parents, relationship between parents, interaction, kindergarten, family communication.*

Мектепке чейинки билим берүү уюму менен үй-бүлөнүн ортосундагы өз ара аракеттенүү көйгөйү социалдык өнүгүүнүн заманбап шарттарында эң актуалдуу болуп саналат. Мектепке чейинки билим берүүнүн негизги көйгөйлөрүнүн бири - мектепке чейинки тарбиялоо жана инсанды өнүктүрүү маселелери боюнча иш-аракеттердин бирдиктүү стратегиясын иштеп чыгуу үчүн бала бакча менен үй-бүлөнүн өз ара аракеттенүүсүн уюштуруу.

Белгилүү болгондой, үй-бүлө баланы социалдаштыруунун биринчи жана негизги институту болуп саналат; Бирок, тилекке каршы, бүгүнкү күндө үй-бүлөнүн потенциалдык мүмкүнчүлүктөрү олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болууда, мисалы, тарбиялык потенциалдын төмөндөшү, баланын алгачкы социалдаштыруу процессинде ата-эненин ролунун өзгөрүшү, ата-энелердин бала үчүн жоопкерчиликти алып салуу. Демек, кырдаалды оң жагына өзгөртүү үчүн ата-энелерге социалдык-педагогикалык жардам керек жана баланы социалдаштыруунун үй-бүлөлүк эмес биринчи мекемеси бала бакча болгондуктан, квалификациялуу педагогдор жана мектепке чейинки билим берүү уюмунун адистери жардамчы боло алышат.

Мектепке чейинки бала бакча менен үй-бүлөнүн күч-аракетин бириктирүү маселеси Л.В. Горина, Н.Ф. Виноградова, О.Л. Зверева, Т.А. Макарова, Н.Г. Волков жана башкалар. Авторлордун пикири боюнча, бала бакча ачык система болгондо гана үй-бүлөнүн муктаждыктарын толугу менен канааттандырат, ал эми ата-энелер тарбиянын объектиси эмес, мектепке чейинки билим берүү уюму менен өз ара аракеттенүүнүн

субъекттери болуп саналат. Заманбап изилдөөчүлөр Э.П. Арнаутова, В.П. Дуброва, О.Л. Зверева, Т.В. Кротова, О.А. Куревина, Л.В. Свирская, З.И. Теплова жана башкалар мектепке чейинки балдарды тарбиялоо жана өнүктүрүү процессинде мугалимдер менен ата-энелердин кызматташуусунун маанилүүлүгүн белгилешет[5,165].

Үй-бүлөнүн мектепке чейинки билим берүү уюмунун билим берүү чөйрөсүнө өнөктөш жана жигердүү катышуучусу катары кириши баланы мектепке чейинки билим берүү чөйрөсү жөнүндө өз ойлоруна ээ болгон педагогдор менен ата-энелердин өз ара аракеттенүү шарттарын сапаттык жактан өзгөртөт.

Үй-бүлө - адамдын жашоосундагы биринчи социалдык баскыч. Балдардын аң-сезимине, эркине, сезимине кичинекей кезинен баштап багыт берет. Ата-эненин жетекчилиги астында бала өзүнүн биринчи турмуштук тажрыйбасын, курчап турган чындык жөнүндө негизги билимдерди, көндүмдөрдү жана турмуштук көндүмдөрдү алат. Шарттын өзгөрүшүнө байланыштуу үй-бүлөлөр ар кандай типтер жана структуралар менен мүнөздөлөт. Үй-бүлө маанилүү мамлекеттик, коомдук, үй-бүлөлүк жана жеке милдеттерди аткарат. Азыркы шарттарда үйбүлөнүн социалдык ролу жогорулап жатат.

Үй-бүлө социалдык институт катары балдарды социалдаштырууда маанилүү роль ойнойт. Баланын инсандыгын өнүктүрүүдө заманбап үй-бүлө коомдо болуп жаткан оң жана терс процесстердин таасирин сезет [1].

Бала жагымсыз кырдаалдардан качууга аракет кылып, адатта, ата-энесинин жүрүм-турумуна окшош жагдайларда алардын жүрүм-турумун байкап, туурайт. Үй-бүлөдө чоңойгондуктан, ал ата-энесинин өз иш-аракеттеринин кесепеттерин туура алдын ала айтууга жөндөмсүздүгүн да туурайт. Бул үй-бүлөдөгү кырдаал ата-эненин жүрүм-туруму, алардын мамилелеринин мүнөзү, баалуулук багыттары менен аныкталат дегенди билдирет. Бул факторлор баланын инсандыгын калыптандыруу процессинде чоң роль ойнойт. Бала өзү ойлонуп, айрым чечимдерди өзү сунушташы абдан маанилүү. Баланы демилгелүү болууга үндөш керек. Балаңызды чынчылдыгы үчүн да сыйлашыңыз керек. Чоңдорду туурап алган балдар, адатта, үлгү катары алар үчүн маанилүү адамдын жүрүм-турумун тандаарын эске алуу керек.

Учурда үй-бүлөлөрдүн төмөнкүдөй түрлөрү бөлүнөт: толук, толук эмес жана асырап алынган. Үй-бүлөнүн ар бир түрүнүн иштешинде бир катар психологиялык компоненттер бар:

- үй-бүлө мүчөлөрүнүн өзүн-өзү сыйлоосу;
- үй-бүлөдө баарлашуу;
- үй-бүлөдөгү мамилелердин укуктары;
- бул конкреттүү үй-бүлөдө түзүлгөн социалдык байланыштар [3].

Бул психологиялык факторлордун бардыгын мектепке чейинки балдардын психикасын диагностикалоо жана коррекциялоо процессинде эске алуу зарыл.

Демек, Кыргызстандын келечеги дагы кандайдыр бир деңгээлде мектепке чейинки билим берүү системасынын сапатынан көз каранды.

Үй-бүлөдө балдар биринчи турмуштук тажрыйбасын алышат, ошондуктан бала кайсы үй-бүлөдө: бакубат же начар үй-бүлөдө чоңойгону абдан маанилүү. Үй-бүлөдө төмөнкү социалдык тобокелдик факторлорунун болушу үй-бүлөлүк дисфункцияны аныктоого мүмкүндүк берет: [3-4,25-4566].

1. Социалдык-экономикалык (турмуштун төмөн материалдык деңгээли, туруктуу эмес киреше, начар турак жай шарттары, өтө жогору кирешелер да тобокелдик фактору болуп саналат);

2. Медициналык-социалдык (үй-бүлө мүчөлөрүнүн майыштыгы же өнөкөт оорулары, ата-энелердин – өзгөчө энелердин эмгек шарттарынын зыяндуу болушу, санитардык-гигиеналык ченемдердин сакталбагандыгы);

3. Социалдык-демографиялык (жалгыз эмес, көп балалуу үй-бүлөлөр, кайра никеге турган жана өгөй балдары бар үй-бүлөлөр, карыган ата-энелери бар үй-бүлөлөр);

4. Социалдык-психологиялык (жубайлардын, ата-энелердин жана балдардын ортосундагы эмоционалдык конфликттик мамилелер, нарктык багыттары бузулган үй-бүлөлөр);

5. Психологиялык-педагогикалык (жалпы билим деңгээли төмөн үй-бүлөлөр, педагогикалык жактан жөндөмсүз ата-энелер);

6. Кылмыш (алкоголизм, баңгилик, адеп-ахлаксыз жашоо образы, үй-бүлөлүк зомбулук, кылмыш субмаданиятынын салттарын жана нормаларын бөлүшкөн соттолгон үй-бүлө мүчөлөрүнүн болушу) [3].

Адабияттарды талдоо орус психологиясында анын бүткүл тарыхында үй-бүлөдөгү баарлашуунун ар кандай аспектилерин жана формаларын изилдөөгө туруктуу кызыгуу болуп келгендигин көрсөтүп турат. Мындан тышкары, ата-энелерди да, психологдорду да мектепке чейинки курактагы балдарда жалгыздык, таарыныч, сүйүү, кубаныч, ачуулануу, коркуу, депрессия, басынтуу жана уялуу сыяктуу эки жактуу сезимдердин пайда болушуна көп кабатырланышат. Албетте, социалдык стимулдарга жооп катары бул полярдык эмоционалдык абалдардын жана сезимдердин көрүнүшүн так талдап, баланын бул абалдардын экспрессивдүү көрүнүшүн басууга болбойт. Мындай учурларда квалификациялуу нейропсихиатр же психотерапевт менен кеңешүү сунушталат [6].

Үй-бүлөлүк тарбия – бул конкреттүү үй-бүлөнүн шарттарында ата-энелердин жана туугандардын күчү менен калыптануучу тарбиялоо жана билим берүү системасы.

Үй-бүлөлүк тарбия – татаал система. Ага балдар менен ата-энелердин мурастуулугу жана биологиялык (табияттык) ден соолугу, материалдык-экономикалык камсыздалгандыгы, социалдык абалы, жашоо мүнөзү, үй-бүлө мүчөлөрүнүн саны, үй-бүлөнүн жашоо орду (үйдүн орду), балага мамиле таасир кылат. Мунун баары табигый чырмалышат да, ар бир конкреттүү учурда түрдүүчө көрүнөт. Табияттан берилген тукум улантуу инстинкти адамда балдарлуу болуу, аларды өстүрүү жана тарбиялоо керектөөсүнө айланат. Бул керектөөнү канааттандыруусуз адам, эреже катары, өзүн бактылуу сезе албайт. Бул кокусунан эмес. Эгер жубайлык турмуш адамдарда жаңы күчтөрдү жана жаңы сезимдерди ойготсо, анда балдардын пайда болуусу жубайларды кайра түзөт, өзгөртөт. Аларда ата-энелик сүйүү ойгонот да, аны менен байланышкан сезимдердин бүтүндөй бир гаммасы өнүгөт, алар балдар төрөлгөндө гана пайда боло алат: аялдарда – энелик, эркектерде – аталык сезимдер [5].

Репродукциялык функция менен байланышкан жалпы үй-бүлөлүк кызыкчылыктардын маңызы эмнеде? Алар баарыдан мурда балдардын санына тийиштүү болот. Эгер үй-бүлөдө бир нече бала болсо, анда толук баалуу үй-бүлөлүк жамаатты калыптандыруу үчүн табигый шарттар пайда болот. Жана бул үй-бүлөнүн ар бир мүчөсүнүн жашоосун байытат да, үйбүлөнүн тарбиялоочулук функцияны ийгиликтүү аткаруусуна жагымдуу жагдай түзөт. Бир балалуу үй-бүлөдө баары катуу татаалданат. Бул түшүнүктүү. Бир нече балалуу үй-бүлөдө жамаатты турмуш өзү түзөт; бул жерде үлгү ала турган, көз боло турган жандар бар, насаатчылар жана окуучулар бар. Мындай үй-бүлөдө балдарды активдүү бирге тарбиялоо жүрөт, ар бир баланын жашоосунда табигый түрдө жамаатчылдык, жапакечтик, тилектештик, жолдошчулук жана достук сезими, бир тууганына болгон сүйүү тарбияланат. Ошентип, үй-бүлө – адамдын өзүнүн жападан

жалгыз жана алмашылгыс өндүрүүчүсү, тукумдун улануусу. Бирок, тилекке каршы, ал бул функцияны үзүл-кесил аткарат. Бул андан гана эмес, коомдон да көз каранды. Үй-бүлө жашоо каражаттарын коомдук өндүрүүгө катышат, өзүнүн чоң мүчөлөрүнүн өндүрүштө коротулган күчтөрүн калыбына келтирет, өз чарбасын жүргүзөт, өз бюджетине ээ болот, керектөөчүлүк ишмердүүлүктү уюштурат. Мунун баары чогуу келип үй-бүлөнүн экономикалык функциясын түзөт. Экономикалык функциянын үй-бүлөлүк жамааттын өзүндөгү өз ара мамилелерге таасири экиликтүү боло алат: үй-бүлөдө үйдөгү милдеттерди жубайлардын, улуу жана кичүү муундун ортосунда адилеттүү бөлүштүрүү, эреже катары, жубайлык мамилелерди чыңдоого, балдарды адептик жана эмгектик тарбиялоого жагымдуу таасир кылат. Үй-бүлөдө үйдөгү милдеттер адилетсиз бөлүштүрүлгөндө, ал негизинен аялга арта салынганда, эркек «патриархтын», ал эми балдар керектөөчүлөрдүн гана ролунда чыгышканда, сөзсүз, жагымсыз болот.

Үй-бүлө жана мектепке чейинки билим берүү уюму мектепке чейинки балдарды социалдаштыруунун эки маанилүү институту болуп саналат.

Алардын тарбиялык милдеттери ар түрдүү, бирок баланын ар тараптуу өнүгүүсү үчүн алардын өз ара аракеттенүүсү талап кылынат.

Баланын инсандыгынын өнүгүшү, анын социалдашуусу баарлашууда, ата-энелер менен өз ара аракеттенүүдө болот.

Ошентип, тарбиячылар менен ата-энелердин кызматташуусунда уюштурулган калыптандыруу иштерин жүргүзүүдөн кийин балдарда эмоционалдык жооптуулук жана когнитивдик негиздер көбүрөөк байкала баштаганы белгиленди.

Адабияттар:

1. Байбородова Л. В. Взаимодействие школы и семьи (методика воспитательной работы): учеб.-метод. пособие. - Ярославль: Академия развития, 2013. - 336 с.
 2. Белоногова Г. Педагогические знания – родителям / Г. Белоногова, Л. Хитрова // Дошкольное воспитание, 2013. – № 1. – С. 82 -92.
 3. Бражицкая, А. А. Формы взаимодействия ДООУ с родителями [Текст] /
 4. Журахова М. Н., Муляр Н. В., Хаустова В. Г. Взаимодействие семьи и детского сада в нравственно-патриотическом воспитании дошкольников // Молодой ученый. — 2012. — №7. — 271-273 с.
 5. Журахова М. Н., Семез А. С., Ходеева С. Ф. Взаимодействие детского сада и семьи по проблеме формирования безопасного поведения ребенка на улицах и дорогах города // Педагогика: традиции и инновации: материалы IV междунар. науч. конф. — Челябинск: Два комсомольца, 2013. — 48-50 с.
 6. Иванова В.М. Сотрудничество воспитателей и родителей: пути, проблемы, поиск //
- Как помочь войти ребенку в современный мир? / Под ред. Т.В. Антоновой. – М.: Академия, 2012. – 369 с.